

CPE

Clasele 9-12

CARTEA PENTRU ELEVI

Duiliu Zamfirescu

VIAȚA LA ȚARĂ

Cuvânt-înainte și note de
Nicolae Manolescu

CARTEA ROMÂNEASCĂ

Cuprins

Cuvânt-înainte de Nicolae Manolescu	7
Duiliu Zamfirescu – extras din <i>Istoria literaturii române</i> pe înțelesul celor care citesc, de Nicolae Manolescu	9
I	17
II	23
III	28
IV	36
V	42
VI	47
VII	52
VIII	55
IX	65
X	69
XI	72
XII	78
XIII	88
XIV	97
XV	104
XVI	112
XVII	119
XVIII	129
XIX	138
XX	146
XXI	156
XXII	163
XXIII	182

DUILIU ZAMFIRESCU

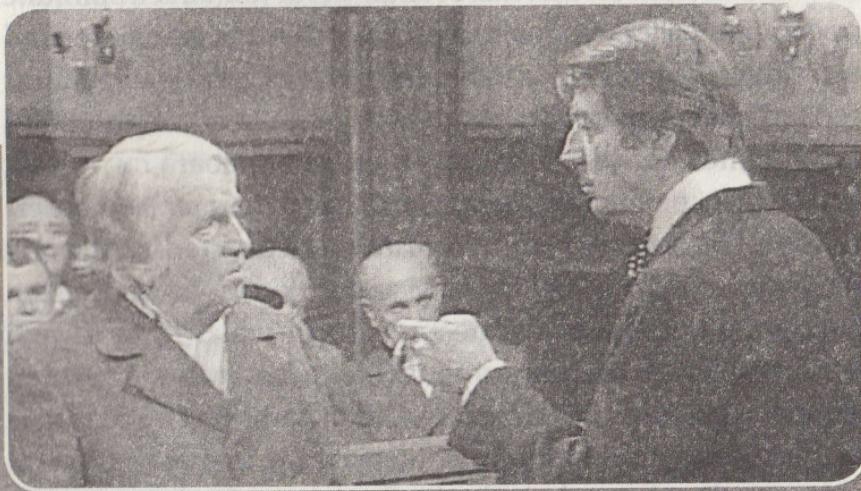
(30 octombrie 1858 - 3 iunie 1922)

Omul nu s-a bucurat de simpatie în ochii contemporanilor, nici prețuirea posterității pentru scriitor n-a dat peste margini. Era arogant, prezumțios, paranoic, în stare să-i scrie, fără să clipească, lui Maiorescu: „Domnul acesta [Sanielevici] binevoie a declară că eram cel mai mare romanțier al României, opiniune pe care o împărtășesc deplin: e aşa ușor să fii cel mai mare când ești singur!” Toată critica interbelică, atunci când s-au publicat scrisorile, altminteri pline de idei noi, a remarcat că epistolierul nu se temea de ridicol, comparându-se bunăoară cu Tolstoi, față de care se simțea superior, și prima cu mari rețineri observațiile lui Maiorescu. Duiliu Zamfirescu face parte din categoria scriitorilor români genialoizi, ca Macedonski sau Nicolae Breban. N-au simțul umorului, cât despre simțul măsurii, ce să mai vorbim, ceea ce nu înseamnă că ideile lor, în contracimp cu ale epocii, nu sunt adesea corecte. Duiliu Zamfirescu e cu un pas înaintea contemporanilor în două privințe: în materie de acel roman realist întuit la stâlpul infamiei estetice deopotrivă de Maiorescu și de Iorga, și în materie de folclor. „Miorița lui Alecsandri, ca născocire, e o imposibilitate”, scrie el în **Poporanismul în literatură**. Romanul nostru ar trebui, în

viziunea lui, să-i lase pe țărani și pe mahalagii în pace și să se ocupe de „stratul de deasupra”, al „oamenilor care nu fac nimic”, singurii interesanți din punct de vedere psihologic. Lovinescu va prelua, cu oarece grijă, ideea. Țăraniii i se par lui Duiliu Zamfirescu literar irecuperabili. **Noi vrem pământ** a lui Coșbuc, o stupiditate. Cât despre Goga, acesta ar avea în poezie „violența greoaie a unui arendaș pe care nu-l dijmuieste boierul la vreme”, iar poezia **Clăcașul** ar fi, nici mai mult, nici mai puțin, „o vinovată chemare la lupta de clase”. În aerul naționalist și poporanist al vremii, e ușor de imaginat ecoul unor asemenea afirmații. Duiliu Zamfirescu a stat ca un os în gât tuturor care gândeau corect politic înainte de Războiul Mondial. E foarte probabil una dintre cauzele întârzierii recunoașterii meritelor prozei și poeziei lui.

Câteva nuvele sunt remarcabile. **Conu Alecu Zăganescu** anticipează literatura lui Brătescu-Voinești și a lui Sadoveanu, evocând o provincie moldavă care arde la foc mic, cu personaje uitate de lume și îmbătrânite înainte de vreme. **Spre mare** conține în nucleu **Adela**, iar **Frica** tratează un subiect asemănător cu al **Făcliei de Paște**. O subtilă nuvelă psihologică este **Subprefectul**, cu un final puternic, cinematografic, în

Scenă din *Subprefectul* de Duiliu Zamfirescu, dramatizare de Virgil Stoenescu, 1985

Duiliu Zamfirescu,
Viața la țară. Tânase Scătiu, Editura Cartea Românească, 1981

derularea uciderii de către bărbatul gelos a femeii îndrăgostite de altul. **Romanul Comăneștenilor** este întâia noastră cronica de familie, o scriere bine proporționată și, cel puțin în volumele **Viața la țară și Tănase Scătiu**, încă viabilă literar. Cele dintâi romane românești, cu excepția **Marei** lui Slavici, erau geograficește și istoricește destul de fanteziste. Duiliu Zamfirescu localizează acțiunea precis. Debutul **Vieții la țară** este memorabil prin balzacianismul lui de modă veche:

Cum ridici priporul Ciulniței, în pragul dealului, dai de casele boierului Dinu Murguleț, case bătrânești și sănătoase, cum nu se mai întâlnesc astăzi pe la moșiile boierești. De sus, de pe culme, ele văd roată în jur până cine știe unde, la dreapta, spre valea Ialomiței, la stânga, pe desisul Pădurii de Aramă, iar în față pe cotiturile ulițelor strâmbe ale satului.

De aici înainte se fixează imaginea, care va trece la Sadoveanu și la sămănătoriști, a boiernașilor cumsecade pândiți de avariția unui Tănase Scătiu, „ciocoil nou”, despre care creatorul lui Dinu Păturică n-a mai apucat să scrie, pe

mâna cărora sunt obligați să-și dea averea strămoșească și cu care se văd siliți la mezalianțe scandalioase.

Dacă **Viața la țară** curge potolit turghenievian, **Tănase Scătiu** debutează cu aruncarea brutală de pe capră a vizitului beat și se sfârșește cu uciderea arendașului de către țăranii revoltați, într-un mod mult mai agresiv și pe un ton complet diferit. Nu mai e nimic idilic. Autorul lui **Tănase Scătiu** e unul dintre cei mai necruțători, cu personajele sale, din toată istoria romanului românesc. Celealte romane din **ciclul Comăneștenilor** sunt pe cât de pretențioase (**În război** reproduce un ordin militar real), pe atât de subțiratice literar.

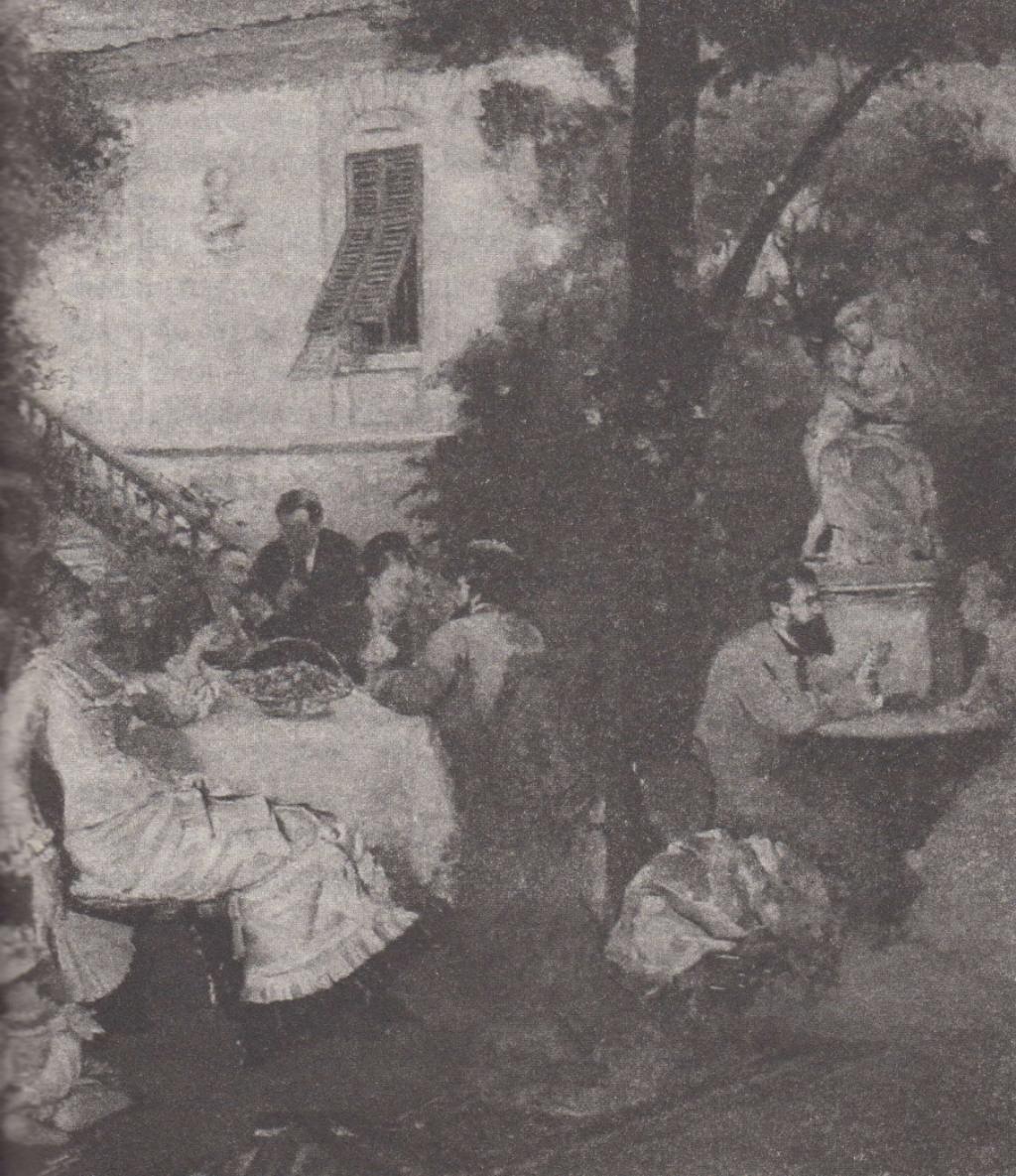
Puțina poezie a lui Duiliu Zamfirescu prelungește o tradiție în care își dau întâlnire, în clasicismul ei nostalgic și stins, Alecsandri, Bolintineanu, Traian Demetrescu, Bacovia, Coșbuc, Goga, Topîrceanu, Iosif, Anghel și Pillat, obsedăți toți de inefabilul trecerii timpului:

*Sosesc cocoarele, sosesc,
De după deal de țintirim,
Iar anii trec, copiii cresc,
Se schimbă tot ce-i omenesc
Și noi îmbătrânim.*

Romanța viitoare e toată aici.

Nicolae Manolescu – *Istoria literaturii române pe înțelesul celor care citesc*, Editura Paralela 45, 2014

VIAȚA LA ȚARĂ

I

Cum ridici priporul¹ Ciulniței, în pragul dealului, dai de casele boierului Dinu Murguleț, case bătrânești și sănătoase, cum nu se mai întâlnesc astăzi pe la moșiile boierești. De sus, de pe culme, ele văd roată împrejur până cine știe unde, la dreapta, spre valea Ialomiței, la stânga, pe desisul pădurii de Aramă, iar în față pe cotiturile ulițelor strâmbe ale satului.

Toată curtea boierească trăiește liniștită și bogată, cu cârduri întregi de gâște, de curci și de claponi²; cu bibilici țiuioare; cu căruțe dejugate; cu argații ce umblă a treabă de colo până colo – și seara, când vine cireada de la câmp, cumpăna puțului, scărțâind neunsă între furci, ține isonul berzelor de pe coșare, ale căror ciocuri, răsturnate pe spate, toacă de-ți iau auzul. Fără a fi risipă și zarvă, curtea boierească pare populată și bogată.

Într-o zi de vară, pe la vremea odihnei, conu Dinu fu sculat din somn de sunetul clopotelor unor poștaloni ce intrau în curte cu strigăte și saltanat³. Atât el cât și nevastă-sa Sofița săriră din paturile lor de cit⁴, și se uitară pe fereastră.

— Iii!... e greu de noi! Tănase Scatiu cu mă-sa!... exclamă boier Dinu.

— Da' nu-i mai zice aşa, omule, că te-a auzi a fată... Ia-ți mai bine surtucul și ieși-le înainte.

¹ Pripor – coastă de deal sau de munte, pantă abruptă, povârniș.

² Clapon – cocoș castrat care se îngrașă ușor și are carne multă.

³ Saltanat – alai (domnesc), suită, cortegiu.

⁴ Cit: material textil de calitate inferioară, înflorat și apretat, fabricat din bumbac; stambă.

Coana Sofița trecu repede într-o odaie de alături să se mai directice la cap, iar boier Dinu își trase din fugă cizmele (strângând din ochi și blestemând), își luă haina în spinare și ieși să-și întâmpine musafirii.

— Salutare, nene Dinule, zise noul venit, scuturând pe bătrân de mână. Iacătă am venit cu mama.

— Sărut mâna, coană Prohiro; bre, anul ăsta fac grâu mult, zise Murguleț, sărutându-i mâna cam din fugă.

— Sărut ochii, mamă; da' ce se potrivește, ești totul, coane Dinule! Uite, zău, maică, zise ea lui fiu-său, parcă văd pe căminarul Tasache Murgu; uite, leit-poleit cum e conu Dinu; nalt, uscățiv la chip, aşa smead ca dumnealui și fodul... Lasă, zău, coane Dinule, că sunteți fodui... Auzi, de atâția mari de ani vecini cu moșiile și să nu lovești dumneata o dată pe la mine!...

— Uite, zău, coană Prohiro, ai dreptate; da' nu știu cum s-a făcut...

Vorbind astfel, bătrâna îngălbenea, începea să înghită în sec, se foia fără rost, până ce căzu pe o bancă din cerdac.

— Aoleo, coane Dinule, zise ea repede, făcându-și vânt cu mâna, îmi vine rău...

— Puțin „coneac”, strigă fiu-său, ori apă de Vals, repede să ne dea ceva...

Murguleț se repezi fuga la cămară și se întoarse numai-decât cu o sticlă de cognac, pe care o vărsă mai toată în capul coanei Profira, pe când fiu-său o muncea pe la tâmpale să-și vie în fire.

În vremea asta se arăta și Sofița Murguleț.

Ea dete pe bărbăți la o parte, sărută mâna bătrânei, o mai strânse de un deget, o mai meremetisi, ce-i făcu, că își veni baba în simțiri.

— Doamne, coană Profințo, cum stai dumneata afară, soro!... Ia să intrăm înăuntru, că pe năbușala¹ asta te bolnăvești chiar din senin, zău.

¹ Năbușală (formă populară) – căldură mare, zăduf, zăpușeală.

Si, ținând pe babă de subsuori, trecură într-o odaie răcoroasă, mare, în care bătrâna păru a se îndreveni ca prin farmec.

Sofia Murguleț se îngrijea de babă cu un interes nespus. O puse să-și istorisească patima de la descălicătoare, îi dete cafea cu lămâie, pică oțet pe un cărbune sub nasul ei – iar pe de altă parte porunci să aducă Tânărului dulceață, cafea, tutun, cu tot dichisul cuvenit.

— Ia spune-ne, coană Profirițo, cum îți vine?...

Aci, începu bătrâna o lungă şiretenie de vorbă:

— Uite, maică, îmi vine aşa un „nixis” pe la stomah, și parcă numai ia aşa mă zgâlțăie de chiept, și să te ții numa goană la cap, și apoi parcă-mi bate două zbanțuri în tâmpale, de mă prăpădesc, maică!...

— Și nu iai nimic dumneata pentru asta?

— Da’ câte n-am făcut! N-a cheltuit ghetu băiat o grămadă de bani!... Ba palianuri¹, ba consulturi, ba doftoru Draci, ba acu cică să iau apă de Vacs...

— De Vals, mamă, o îndreptă fiu-său.

Pe când vorbeau astfel, ușa se deschise de la un iatac din fund, și de sub perdelele albe de țară se ivi un chip rotund de fată, care, dând de obrazurile nouă ale musafirilor, se făcu stacojii.

— Mămucă dragă... avu ea aerul de a începe.

Dar în mijlocul odăii, se opri în loc, făcu o plecăciune după toate regulele ceremonialului de la pension, și dete năvală să iasă pe cealaltă ușă. Coana Sofița o opri.

— Tinco! Da’ nu saluți lumea? Unde te duci?

Fata se opri din nou, nehotărâtă. Obrazul mame-si luase expresia obișnuită de nemulțumire și descurajare, când i se întâmpla câteodată să se supere, iar conu Dinu se rușinase cu desăvârșire de stângăcia ei.

— Sărută mâna coanei Profirițe, zise mamă-sa.

Un moment, cât mai trecu până să se hotărască fata, coana Profira își înfipse privirile în ochii ei, cu toată răutatea lor

¹ Palian – calmant, paliativ.

bătrânească. Fata auzise vorbindu-se în casă de neamul îmbogățit al Scatieștilor ca de niște mojici renumiți, ieșiți dintr-un vechi vătaf al tatălui lui conu Dinu Murguleț, și a-i vedea în casa lor i se părea o adevărată enormitate. Dar, în cele din urmă, se duse să sărute mâna coanei Profire. Bătrâna o sărută pe obraz, uitându-se la ea lung și scuturându-și valurile de carne de pe trup, de pofta râsului.

— Ptiu, să nu fie de deochi! că frumoasă mai ești!

Fata se duse după aceea la fiul bătrânei și-i întinse mâna cu aceeași reverență; el răspunse tare și sigur de sine:

— Salut!

Apoi, fericită că-și isprăvise complimentele, se retrase în dosul scaunului lui tată-său, și, după un minut, o șterse. Coana Profira începu iarăși a râde:

— Cresc, bată-le norocul ca din apă... Acuma numai bărbat îi lipsește...

Conu Dinu Murguleț își ciugulea unghiile de la o mâncă, neîndrăznind să privească în fața bătrânei. În fond îl supără vorba coanei Profire, fiindcă înțelegea unde vrea s-o aducă. Dar nevastă-sa, cu sensul practic al femeilor, da din cap cu înțelesuri.

— Răul e, zise ea, că nu facem grâu destul.

— Ia lasă, coană Sofițo, răspunse bătrâna, conu Dinu să trăiască! De atâția mari de ani, de când are moșia de la Eforie pe nimic, bez moșia dumisale părintească, mărita până acum şapte fete.

Pe conu Dinu nimic nu-l supără mai rău decât să-i fi zis că are moșia de la Eforie pe nimic. Își mușcă din unghii mai adânc și tăcu.

— Așa e, îngână coana Sofița, dar avem greutăți: fata la pension, nepotu-meu în străinătate...

— Aracan de mine, maică, da' tot învață? Ce-a mai ieșit și moda asta cu învățătura până la adânci bătrânețe!... Uite, eu pe Tănase al meu l-am pus la treabă de mic copil, și slavă lui Dumnezeu, băiatul a ieșit bun, treaba treabă, plimbarea plimbare. Acu să-i găsesc nevastă cumsecade și m-am liniștit. Anu ăsta trebuie să-l însor, că mi-e c-oi închide ochii fără să apuc să-mi văd nepoții... Ce zici, coane Dinule?...

După ce-și isprăviră cafeaua, Tânase Scatiu scoase o pană de gâscă din buzunar, mătură o enormă țigareta de chihlimbar cu care fuma, puse pana murdară pe farfuriuță, iar țigareta în toc, și se sculară să plece.

Coana Profira dori să vază pe Tinca la plecare, dar fata nu se găsi nicăierea. Cam înfiptă, bătrâna sărută pe conu Dinu pe frunte, zicându-i:

— Așa sunt fetele, marfă scumpă. Ce zici, vecine, ne-nuscărim?

— Drum bun, coană Profiro. Ia să ridice coșul de la trăsură. Vătașe Taftă, pune mâna, să nu se dea vizitiul jos.

În sfârșit, plecară.

În urma lor, coana Sofița umbla domol în jurul lui bărbatu-său, și, cu sfioasă supunere, căuta să-i ghicească gândurile. Dânsul își răsuci o țigară, fără a zice nimic, și intră s-o aprindă. Fumul din salon îl luă de cap.

— Ah! Zi, te rog, să deschidă geamurile. Nevastă-sa stete un moment la îndoială.

— Au să intre toate muștele, omule.

Murguleț se îndreptă spre masă să găsească chibriturile și dete cu ochii de pana de gâscă lăsată de Tânărul Scatiu.

— Deschideți ușile, să iasă miroslul de mitocani! Ia poftim de vezi, zise el făcând explozie, cu brațele încrucișate înaintea penei, cine-mi cere fata. Eu să-mi dau fata la asemenea mojici?... Doar dacă mi-o lua Dumnezeu mințile! Bă-dă-rani!...

Coana Sofița încerca să fie serioasă, deși îi venea să moară de râs. Bărbatu-său se întoarse din nou către dânsa.

— Am moșie de la Eforie pe nimica, ha? De ce nu poftește fiu-său să mă urce la mezat¹, să-l învăț eu minte!

— Nu, zise nevastă-sa, zâmbind, fiindcă speră să-i dăm fata.

— Să-mi dau eu fata unui asemenea mojic!... Îți-am spus: dacă mi-o lua Dumnezeu mințile, poate.

¹ Mezat – licitație.

Respo
Apoi urmă a face pași mari prin casă și a trage adânc din țigară, ca și cum maximul acesta de fum ar fi putut reduce firea să la un minimum de supărare. Coana Sofița trecu pe nesimțite într-o odaie vecină, lăsându-l să-și potolească singur furia.

Conu Dinu, rămas singur, prinse a înnoda firul vremilor de azi cu lungul șir al celor trecute, și a se întreba, cu disperarea oamenilor bătrâni, cum era cu puțință ca nepotul vătafului Scatiu (pe care vătaf îl văzuse el însuși în spinarea unui țigan și bătut de un alt țigan cu opritorile de la cai, după porunca lui tată-său, căminarul) să ajungă a cere mâna fetei lui? Și imaginile trecute îi reveneau în minte, slăbite, cu câte o răsăritură de observație copilărească cum le făcuse: bunăoară că pe atunci ploua mai des și mai la vreme. Șezu jos și fuma mai departe din țigara stinsă, sărind cu mintea la nepotu-său Damian, care nu mai venea din străinătate, la soră-sa Diamandula, mama lui Damian, care trăia numai prin putearea imaginei fiului său, la una și la alta, până ce un pisic, care se strecurase sub scaun, îi atrase luarea-aminte prin îndemânarea cu care se juca cu pana țigaretei lui Tănase Scatiu.